

ДОВІДКА

Про підсумки проведення
моніторингу стану формування навичок читання
здобувачів освіти початкових класів

Читання – невичерпне джерело знань духовного, емоційного, розумового розвитку людини. Розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Уміння читати залишається актуальним і значущим, бо це: доступ до інформації, освіта і самовдосконалення; розвиток мовлення і письма, соціальна взаємодія, розвиток критичного мислення. Тому навчання дітей читати, формування в них стійкого інтересу до цього виду діяльності було й залишається важливим завданням початкової школи.

Одним із завдань уроків читання чинної програми для початкових класів, побудованої відповідно до Державного стандарту початкової загальноосвітньої школи, є формування в учнів навички читання, яка є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечує подальше засвоєння систематичних курсів у наступних ланках. Читацька компетентність – це не лише навичка читання, а знання, уміння та навички шукати інформацію для вирішення пізнавальних завдань. Високим показником читацької компетентності є і рівень читання дитини, і бажання читати у вільний час, і вміння використовувати будь-які тексти для особистісного розвитку.

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», наказів Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 року № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти», від 13.07.2021 №813 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти» (зі змінами), Інструктивно-методичних рекомендацій щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році (додаток до листа МОН від 30.08.2024 1.1/15776-24), Положення про моніторинг якості освіти навчального закладу (наказ по закладу освіти від 14.09.2020 року №78), Програми проведення внутрішнього моніторингу навчальних досягнень учнів (наказ по закладу освіти від 30.08.2023 року №71-о), річного плану роботи закладу освіти (наказ по закладу освіти від 29.08.2024 №56-о), плану моніторингу якості освітнього процесу 1-4 класів на 2024-2025 навчальний рік проаналізовано рівень сформованості читацької компетентності в учнів 2 - 4 класів.

Метою даного моніторингового дослідження було визначити рівень формування навичок читання серед учнів початкових класів та удосконалити ці навички.

Основними завданнями моніторингу були:

- визначити рівень сформованості в учнів усвідомленого читання й розуміння різних за жанром текстів, самостійної роботи з текстом, використання здобутої інформації в пізнавальних, навчальних і життєвих ситуаціях;

- виявити слабкі і сильні сторони читацької компетентності учнів;
- підвищити інтерес до читання та розвивати читацьку культуру серед здобувачів освіти;
- визначити основні чинники, які впливають на якість читання та розуміння тексту, їхній вплив на розвиток розуміння учнями змісту текстів;
- створити систему сприятливо-стимулюючих умов щодо формування навички читання молодших школярів;
- удосконалити навички читання шляхом застосування різноманітних методик з удосконалення навички читання та системи вправ.

Завдання для моніторингового дослідження сформованості навички читання учнів 2-4 класів готувалися творчими групами (по паралелях) та погоджувалися на засіданні методичного об'єднання вчителів початкових класів. Матеріали для проведення дослідження були підібрані відповідно до навчальних програм та відповідали вимогам Державних стандартів початкової освіти. Зміст завдань для дослідження розроблявся з урахуванням компетентнісного підходу. Для проведення моніторингового дослідження було розроблено інструментарій, який включав:

- 1) анкету для вчителів;
- 2) таблиці оцінки рівня навичок читання.

Засобами ілюстрування результатів є підсумкові таблиці.

Порядок проведення моніторингового дослідження відповідав методичним вимогам та проходив з дотриманням безпечних умов організації освітнього процесу у період воєнного стану.

Моніторинг відбувався згідно графіка діагностувальних робіт у грудні 2024 року. Учасниками анкетування серед учителів було 10 осіб.

Під час опитування учителів встановлено наступне:

- Швидкість читання учнів у Вашого класу?
 - вище норми - 10%, норма - 75%, нижче норми – 15%.
- Яким є рівень читання з розумінням у Вашому класі?
 - середній – 100%.
- Чи мають учні класу достатній словниковий запас для розуміння текстів?
 - 44% не впевнені в цьому, порівну вважають, що так і ні - 28%.
- Які труднощі виникають в учнів щодо навичок читання?
 - 60% вважають розуміння складних слів, 20% - труднощі з декодуванням та інше - 20%.
- Які Ви використовуєте методи і підходи для задоволення різних потреб учнів у формуванні навичок читання?
 - 50% - визначили індивідуальний підхід, 28% - використання різних технологій, 22% - групова робота.
- Чи часто батьки звертаються за порадами та рекомендаціями щодо навичок читання їхніх дітей?
 - 57% - інколи, постійно – 28%, часто - 15%.
- Які чинники впливають на формування навичок читання учнів класу?

- 43% вважають – домашнє середовище і час відведений для читання (спільне читання), 47% – розвиток мови та соціальних навичок, 10% – мотивація.

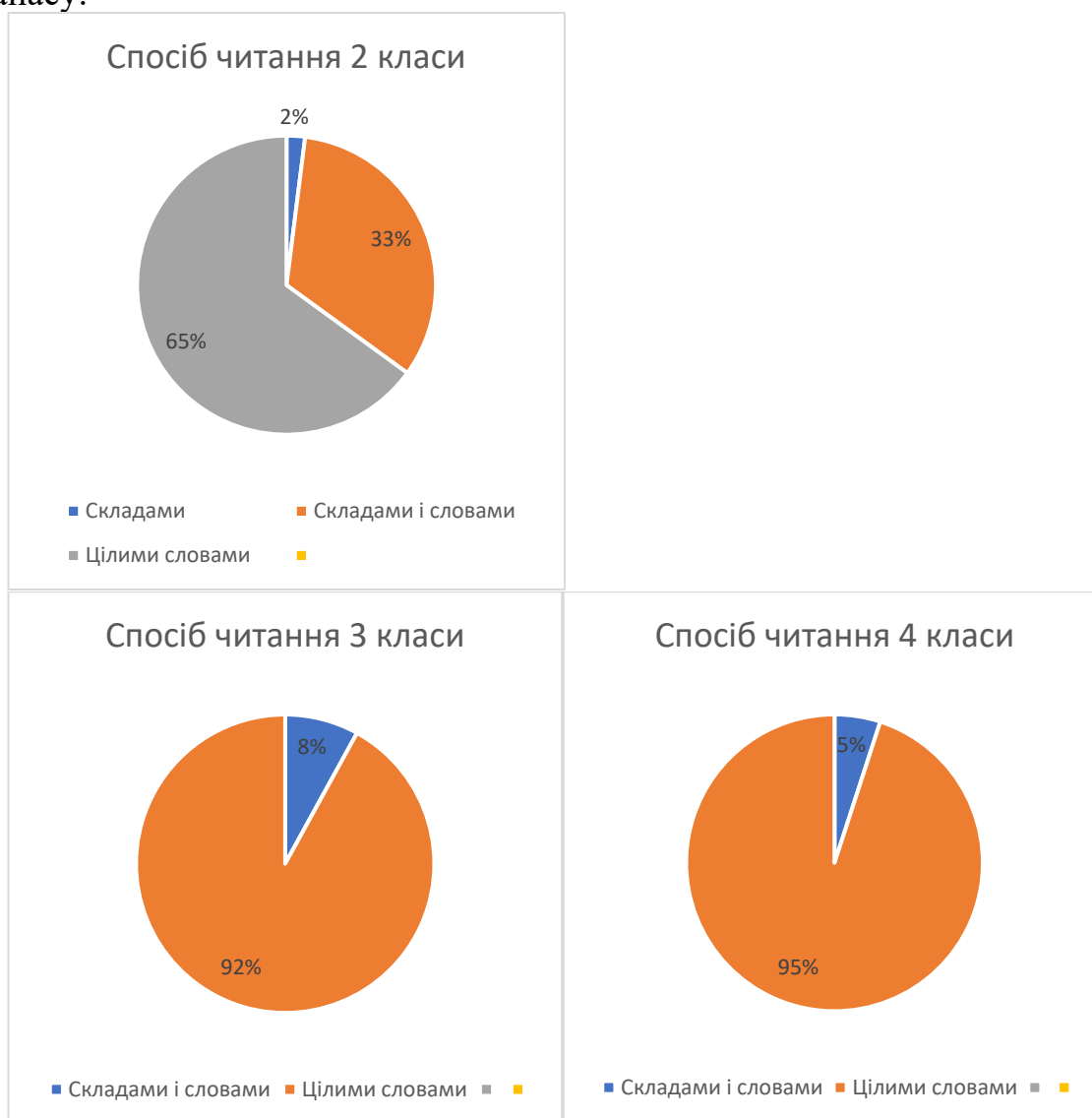
Виховати інтерес до читання неможливо без допомоги батьків. Класними керівниками була розроблена пам'ятка для батьків «Як допомогти дитині стати читачем?» (з метою усвідомлення батьками, що читати з дитиною потрібно щодня, обговорювати прочитане, використовувати для уникнення перевтоми фізкультхвилинки, ігрові прийоми; заохочувати батьків передплачувати періодичну пресу, знаходити час і можливості для сімейного читання).

Читання охоплює такі компоненти, як спосіб читання, правильність, виразність, темп. Кожний з них окремо і в сукупності підпорядкований смисловій стороні читання, тобто розумінню тексту. Правильне читання – це читання без помилок, які впливають на усвідомлення прочитаного. Правильність читання вголос полягає у дотриманні норм орфоєпії (наголос...), відсутності повторів, пропусків, перестановок, замін звуків, складів.

Вивчаючи моніторинговою групою правильність читання учнів було визначено характер помилок, які впливають на усвідомлення змісту прочитаного тексту. Правильність читання до четвертого класу зростає. Збільшується кількість учнів, що читають без помилок, а також змінюється характер помилок, яких вони припускаються. У період переходу на читання цілими словами (другий клас) помилки виникали у зв'язку з недостатньою сформованістю способів читання, невмінням контролювати власне читання, неправильним розумінням прочитаного. Для учнів другого класу найбільш характерними є помилки на пропуск, переставляння, перекручування кінця слова. Це пов'язано з тим, що учні зосереджують свою увагу на кореневій частині слова, що призводить до сприйняття її зовнішнього вираження та неухважності до змістової основи. Діти читали не написане слово, а «добудовували» його у звуко-буквену вираженні близьким даному кореню. Намагання прочитати слово повністю і швидко іноді приводило дітей до того, що вони замінювали корінь слова, зберігаючи при цьому афікси. Цей тип помилок, обумовлений намаганням дітей читати швидко. У третьому класі характер помилок змінився. Найбільше їх на вставку, повтори, заміну. Діти вміють аналізувати слова за будовою, одержують відомості про значення кожної морфеми, тому вставки, повтори, заміна від того, що у них

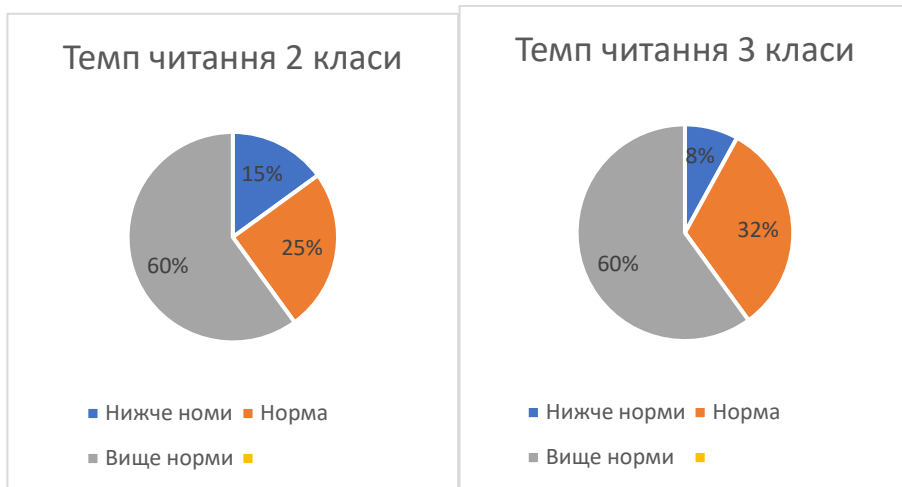
неефективно працюють аналізатори, мале поле зору, є бажання прочитати текст швидше і зрозуміти про що він. У четвертому класі найбільше помилок діти допустили на повтори і заміну. Появу таких помилок можна пояснити відсутністю достатньої практики читання і певною обмеженістю словникового запасу.

Одержані дані діагностувальних робіт свідчать, що у кожній віковій групі є кількість учнів, які читають словами і складами та цілими словами. Особливої уваги слід надати формуванню способу читання у другому класі. На рівні читання тільки складами читають – 2% учнів 2-Г класу (Ганжа Олександра, Ніколаєва Поліна.) (вчитель – Гонтарук Я.І.)

У ході моніторингового дослідження встановлено, що на кінець I семестру є учні четвертого класу, які не оволоділи читанням цілими словами – 5 % школярів. Швидкість читання – це темп, який сприяє швидкому читанню з розумінням змісту прочитаного. «Нормальним» вважається темп, наблизений до усного мовлення. Він може змінюватись в залежності від змісту твору. У НУШ певних норм немає. Акцент робиться на свідомому читанні. Згідно наказу МОН від 13.07.2021 № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої

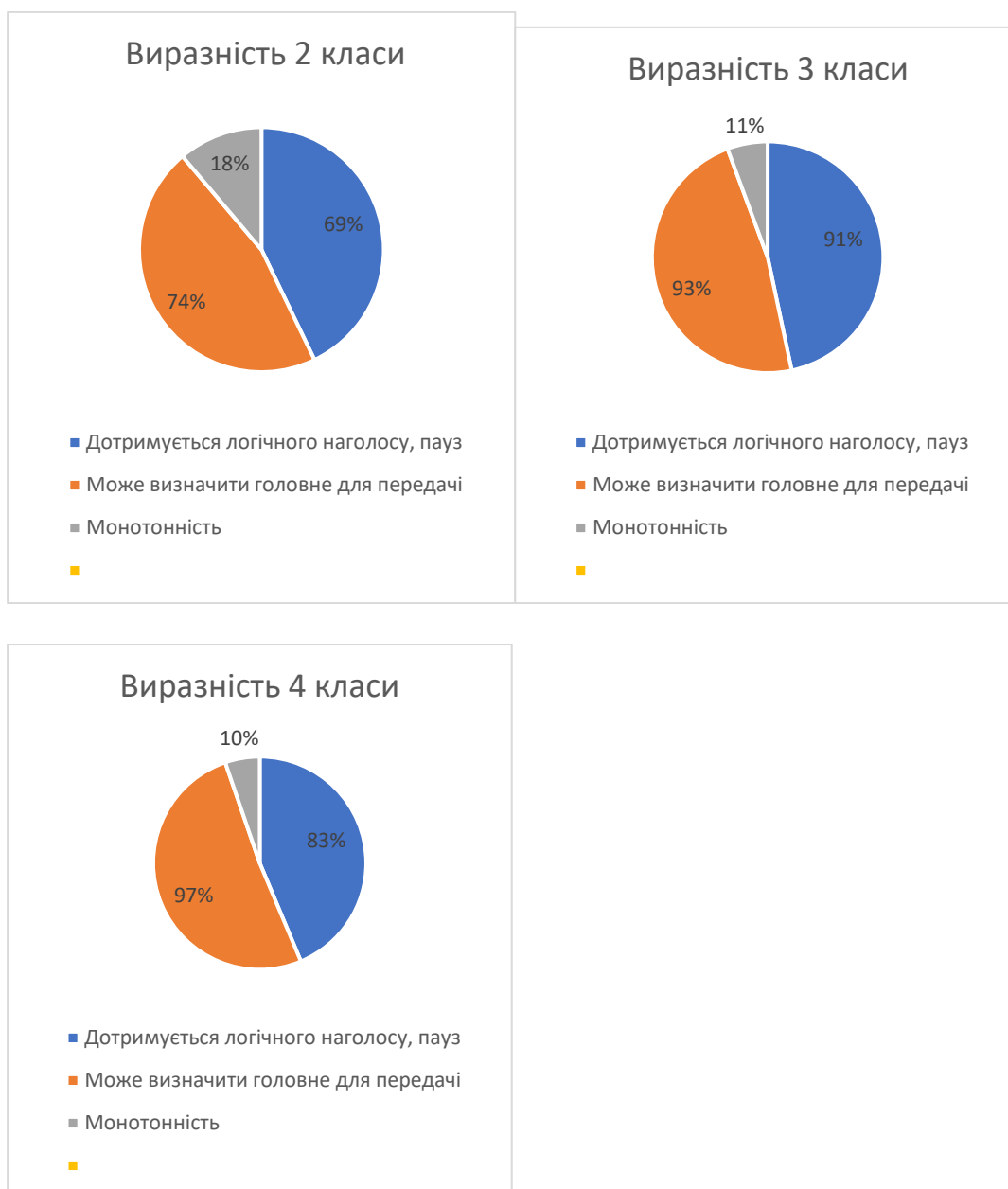
освіти» Техніка читання перевіряється для зошита спостереження, дослідження динаміки читання дитиною шляхом перевірки кількості слів, реалізуючи формувальну функцію.

У ході моніторингового дослідження встановлено, що на швидкість читання впливають багато факторів: рівень мовленнєвого розвитку, кут зору читця, вміння артикулювати, постановка дихання, характер тексту (зміст, легкий чи складний, цікавий – нецікавий), образ слова (шрифт, чіткість друкування), розвиток антиципації (вміння передбачати наступні літери, слово). Середня кількість прочитаних учнями другого класу слів за одну хвилину становить – 59; третьокласниками – 94; учнями четвертого класу – 100. Результати дослідження засвідчують наявність значної різниці в індивідуальних досягненнях учнів однієї і тієї ж вікової групи. Особливо насторожує той факт, що значна кількість учнів не досягає програмного рівня в кількості прочитаних слів за хвилину. До складу школярів, що не вкладаються в норми швидкості читання, входять ті, в яких сформований правильний спосіб читання, вони добре розуміють прочитане, але читають і говорять повільно через особливості темпераменту. Крім означеної групи, до учнів, що повільно читають, належать ті, в яких не сформований спосіб читання цілими словами (35% учнів другого, 8% – третього, 5% - четвертого). В інших – мале поле читання, повільні процеси асоціацій, що пов’язані з розвитком

пам'яті. Для подолання мінімальних бар'єрів швидкості педагогам необхідно створювати відповідні умови для розвитку навички читання в учнів з різними навчальними досягненнями.

Виразність читання – якість читання, при якій за допомогою різних засобів інтонації найбільш повно передається емоційний та смисловий зміст твору. Виразно прочитати – це витримати відповідний темп, ритм, дотриматись пауз та логічних наголосів, потрібної інтонації.

Дослідження виявило, що виразність читання художніх творів учнями потребує покращення і є слабким місцем у розвитку навички читання молодших школярів. Тільки 90% учнів четвертих класів дотримуються елементарної грамоти мистецтва читання. 10% учнів 4х класів так і не дотримуються інтонації кінця речення. Є учні, в яких обмежене поле читання та учні, які не роблять логічних наголосів.

Свідомість читання – це основна якість читання. Вона передбачає розуміння смислу як окремих слів та виразів, так і всього твору в цілому.

У ході моніторингового дослідження встановлено, що читання учнів молодших класів не завжди є свідомим. Багато учнів не розуміють багатьох слів, недостатньо правильно встановлюють зв'язок частин тексту, часові, просторові та причинно-наслідкові зв'язки подій, що відбуваються, явищ та предметів, і тому нечітко уявляють основний зміст твору, не усвідомлюють головної думки. В цілому компонент читацької компетентності у здобувачів освіти початкової школи є достатньо високим. Серед учнів 2-4 класів немає учнів, які зовсім не розуміють прочитане.

Для перевірки навички читання вголос були вибрані тексти, а саме:

- у 2 класах – «Добрий чарівник» за Г.Поволоцьким (140 слів).
- у 3 класах – «Як Павлик списав у Зіни задачу» за В.Сухомлинським (155 слів).
- у 4 класах – «Добре серце», народна творчість (131 слово).

Перевірка навичок читання вголос здійснювалася індивідуально, а перевірка навичок читання мовчки - фронтально за незнайомими текстами:

- у 4 класах – «Гарбуз із золотом» за Монтейру Лобату;
- у 3 класах – «Добре слово» за Василем Сухомлинським.

Учням при читанні мовчки були запропоновані 8 завдань на перевірку сформованості вмінь визначати основну думку твору, його тему, розрізняти жанри, встановлювати послідовність подій у творі, характеризувати вчинки дійових осіб, пояснювати зображувальні можливості художнього слова тощо.

Вчителями враховано існуючі орієнтовні норми швидкості читання мовчки для кожного класу, де швидкість читання визначається кількістю слів за одну хвилину. Зокрема, на кінець I семестру учнями повинні виконуватись орієнтовні норми: 3 клас – 85-110 сл/хв; 4 клас – 100-150 сл/хв.

Перевіркою було охоплено 146 учнів 3-4 класів (95% контингенту учнів – 153 учня). Виконали завдання без помилок 6 учнів (8%) учнів 3 класів, із 75 учнів (100%) перевірних учнів; 17 учнів (24%) учнів 4 класів, із 71 учня (91%) перевірених учнів.

Результати відображені в додатках 1, 2 (додаються).

У ході моніторингового дослідження навички читання мовчки встановлено, що:

- повноцінно володіють навичкою мовчазного читання у 3-х класах на:
 - високому рівні – 20 учнів (27%),
 - достатньому рівні – 29 учнів (38,5%),
 - середньому рівні – 26 учнів (34,5%).
- повноцінно володіють навичкою мовчазного читання у 4-х класах на:
 - високому рівні – 48 учнів (68%),
 - достатньому рівні – 8 учнів (11%),
 - середньому рівні – 15 учнів (21%).

З метою підвищення інтересу до читання та розвитку читацької культури серед здобувачів освіти у листопаді 2024 року був проведений місячник «Читай, мрій, твори». Педагоги для покращення техніки читання учнів постійно опрацьовували нові методи та техніки швидкочитання; організовували виставки книг у класній кімнаті, куточках читача. Вчителі початкової школи постійно спрямовували свою діяльність на створення системи сприятливо-стимулюючих умов щодо формування навичок читання, яка охоплює роботу на уроках української мови, самоосвіту учнів та залучення батьків до освітнього процесу. Зокрема, на уроках читання/літературного читання вчителі використовували сучасні технології розвитку навичок читання, стимулювали за успіхи в навчанні, заохочували до регулярного читання. Педагоги впроваджували у свою роботу систему вправ для формування та вдосконалення навичок ефективного читання на етапі навчання грамоти (1 класи), які спрямовані на усунення недоліків у процесі сприйняття текстового матеріалу учнями:

- вправи для удосконалення техніки мовлення;
- вправи на постановку дихання та розвиток артикуляції;
- вправи на розвиток уваги та здогадки;
- вправи на опанування поскладового читання;

- вправи на розширення кута зору;
- скоромовки, чистомовки, ігри.

Як висновок, головною проблемою у розвитку читацької компетентності вважаємо те, що діти багато часу проводять за гаджетами (віртуальні ігри, перегляд роликів), а це впливає на відсутність інтересу до читання, та не достатня підтримка розвитку читацької компетентності з боку батьків.

Значну роль у формуванні навичок читання відіграє бібліотека. Одне з провідних завдань бібліотеки ліцею — прищеплювати здобувачам освіти навички читання, здатність розуміти прочитаний текст, аналізувати та критично оцінювати отриману інформацію. Тому, з цією метою упродовж I семестру бібліотекарями закладу освіти проводилися виховні та пізнавальні заходи для учнів 2-4 класів.

Для залучення учнів до активного читання бібліотекарі систематично проводили індивідуальне опитування дітей, бесіди з учнями, ознайомлювали з новими надходженнями літератури та пропонували учням ту чи іншу книжку, враховуючи вподобання здобувачів освіти.

Перед осінніми канікулами серед учнів 3-х класів бібліотекарі провели літературний квест за творами Олени Пчілки. Метою заходу було розширення знань учнів про творчість поетеси, виховання почуттів національної гордості, розвиток вміння працювати в команді, збагачення словникового запасу та сприяння читанню віршів Олени Пчілки. Учасникам квесту було запропоновано різноманітні завдання на знання біографії поетеси, її творів, а також завдання на швидкість, логіку, витримку. Ця гра дала учасникам змогу навчитися виконувати завдання спільно, швидко приймати рішення, розвивати активність, комунікабельність, креативність, спостережливість, бажання здобувати знання. Діти з цікавістю поринули у гру, адже завдання були різні за рівнем складності, містити загадки та інтриги.

У рамках проведення «Освітнього хакатону» бібліотекарями для учнів 3-х класів було проведено сторітелінг «Іду до бібліотеки, щоб дізнатися про...». Цей новий напрям роботи у бібліотечній справі використовується, щоб розважити, залучити до бесіди співрозмовника. Для цього було проведено інтерактивну гру «Святий Миколай до нас іде!», обговорення «Що мене вразило з почутого». Учні завітали до бібліотеки і дізналися про те, ким був святий Миколай, які добрі справи зробив він за своє життя, чому він удостоєний звання святого. Розповідь бібліотекарів була побудована таким чином, щоб зацікавити дітей, заволодіти їх увагою, змусити повірити у краще. На останок, діти причепили на імпровізоване дерево бажань листочки, на яких вони звернулися зі своїми мріями та бажаннями до святого Миколая, будучи впевненими, що той їх почує. Проведені заходи мали за мету допомогти змінити своє ставлення до книги та читання. Різноманітні форми роботи дали змогу залучити користувачів різних вікових категорій у загальну діяльність під час проведення заходів у бібліотеці.

Відповідно річного плану роботи бібліотеки у жовтні 2024 року бібліотекарями був проведений моніторинг читацької активності учнів 2-4 класів. За результатами моніторингу виявлено, що здобувачі освіти 2-4 класів

відвідують бібліотеку найкраще – 41 % дітей від загальної кількості на цих паралелях. Найактивнішими читачами є учні 3-А (кл.керівник Левчук Т.І.), 3-В (кл. керівник Старостіна О.В.), 4-А (кл. керівник Онищук С.А.).

Досвід роботи педагогів свідчить, що формувати в учнів читацьку компетентність потрібно не лише тому, щоб вони добре читали, а навчилися самостійно отримувати знання й використовувати їх у своїй практичній діяльності, що є основним завданням у вихованні гармонійної особистості з широким колом компетентностей, здатної реалізовувати себе в майбутньому. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні технології, спрямованої на розвиток особистості молодшого школяра, формування його моральних і навчальних якостей та розумових здібностей.